

Ontwikkeld voor de jacht op een andere jager...

Otterjacht en Otterhound

Door de eeuwen heen is de jacht een spel van mens en dier. Een spel van jagen en bejaagd worden. De jacht creëert, in al haar verscheidenheid, eigen normen en gebruiken, eigen spelregels en ook... eigen honden...

TEKST EN ILLUSTRATIES: RIA HÖRTER

Jachthonden zijn soms manusjes van alles, soms specialisten en tot die laatste groep behoort de Otterhound, ontwikkeld voor de jacht op een andere jager: de otter.

'FULL CRY'

Mijn zoektocht naar de geschiedenis van de otterjacht begint met een steen

op het kerkhof van Elsdon (Northumberland, Engeland). Het opschrift luidt: *Opgericht door een paar vrienden als herinnering aan John Gallon, die verdronk terwijl hij met zijn Otterhounds in de rivier de Lugar, Ayrshire, aan het jagen was. 16 Juli 1873, oud 59 jaar.*

Op 17 juli 1873 bericht de 'Ayr Advertiser' dat een groep liefhebbers van de otterjacht zich 's morgens om 7.30 uur verzamelt bij 'Barskimming House'.

• Deze steen is waarschijnlijk geen grafsteen, maar een herinneringssteen. De resten van John Gallon zijn hoogstwaarschijnlijk in Ayrshire begraven.

The Master of the Hunt, John Gallon, heeft de leiding en als de honden beginnen te blaffen – het teken dat ze iets op het spoor zijn – probeert John Gallon om, via een smal, gevaarlijk pad langs de rivier, de honden verderop op te wachten. Die hebben, door middel van een 'full cry', te kennen geven dat ze de geur van de otter hebben opgepakt en er achter aan gaan. John Gallon loopt het pad als enige, maar moet dat met de dood bekopen. Hij kan niet zwemmen en wordt later op de dag door zijn vrienden in de rivier gevonden – verdronken. De steen op het kerkhof en het krantenbericht staan model voor de plaats die de otterjacht in het Engeland van de achttiende en de negentiende eeuw inneemt.

BEDREIGDE DIERSOORT

De otter (*Lutra lutra*) – ook Europese otter of visotter genoemd – is een lid

• Afbeelding uit het beroemde manuscript *Le Livre de la Chasse* van Gaston Phoebus, daterend uit de veertiende eeuw. Een kleurige, maar eenvoudige voorstelling van de otterjacht. Twee jagers langs een stroompje, waarin een otter zwemt. De honden lopen langs de oever en de speren zijn gereed om te worden gebruikt. De combinatie van honden en speren geven de otter weinig kans.

- *Eén van de oudste afbeeldingen van de otterjacht is deze, in 1582 getekend door de Vlaming Jan van der Straet (1523-1605). Alle ingrediënten zijn aanwezig: de honden, de jagers, het water en de speren, waarvan de drietand goed is te zien.*

van de familie van de marterachtigen. Hij heeft een donkere, dichte vacht, een platte schedel en zwemvliezen tussen de tenen. Een volwassen otter meet tussen de 80 en 140 centimeter en kan 13 kilogram wegen. Het is een geheel aan een leven in en bij het water aangepast zoogdier, hetgeen is te zien aan zijn gestroomlijnde lichaam. De oren, ogen en neusgaten liggen op één lijn, zodat ze bij het zwemmen aan de oppervlakte boven het water uit steken. De otter is vooral een vijand van de vissers, omdat hij voornamelijk een viseter is, hoewel ratten, woelratten en krabben hem ook smaken.

In Nederland staat de otter op de 'rode lijst' van bedreigde diersoorten en diverse organisaties zetten zich in voor de terugkeer en het behoud van dit dier in onze wateren. In 2002 wordt een aantal otters uitgezet in het Nationaal Park De Weerribben en ook in diverse dierentuinen is de otter nog te zien.

WETTERHOUN OF OTTERHOUN

Hoewel in dit artikel voornamelijk de otterjacht in Engeland aan bod komt, kennen we ook dichterbij huis de combinatie otterjacht en otterhond.

Eén van onze nationale rassen, de Wetterhoun – ook Otterhoun genoemd – is honderden jaren lang voor de otterjacht gebruikt. In Nederland is de otter dan nog een grote vijand van de vissers; ze kapen de vissen voor hun neus weg en vernielen de netten. In het zeventiende eeuwse geschrift *Jacht-Bedryff* wordt de otter dan ook beschreven als: 'seer schadelijck inde visscherijen'. En niet alleen dat, ook

- *Een vroege afbeelding van de otterjacht, gemaakt door Samuel Howitt (1756-1822). Drie jagers, gewapend met ottersperen, staan in de rivier. Eén otter is gevangen en de honden lopen er opgewonden omheen.*

bemiddelde mensen, die vissen in hun vijvers houden, ervaren de otter als een grote bedreiging.

De otterjacht is voornamelijk een voetjacht en de jager gebruikt een soort speer om de dieren te doden. Opvallend is het grote verschil tussen de otterjacht in Nederland en Engeland. Is het in Nederland een sport voor de 'kleine man', in Engeland hebben vrijwel uitsluitend de adel en de gegoede stand zich met de otterjacht beziggehouden. Eén van de redenen daarvoor is dat de otterjacht in Nederland kan worden bedreven met één hond, terwijl in Engeland voornamelijk met meutes wordt gejaagd. In 1953 komt er hier een landelijk verbod op de otterjacht, maar het zijn niet de jagers die dit dier met uitsterven bedreigen.

Vervuiling van het water en het verkeer geven de otter de nekslag. De Wetterhoun, tevens een talentvolle mollenjager, past zich goed aan bij de nieuwe situatie; dit ras is nu vooral een gewaardeerde, sportieve gezinshond.

OTTERHOUND

Dit type hond is al zo oud dat we moeten gissen naar zijn vroegste geschiedenis, die waarschijnlijk in

Frankrijk ligt. De langdurige en veelvuldige contacten tussen het middeleeuwse Frankrijk en Engeland, vooral tussen de adel in beide landen, veroorzaken ook een druk verkeer van diverse jachthondenrassen. Vanaf de achttiende eeuw is de geschiedenis van de Otterhound goed gedocumenteerd en is er informatie beschikbaar over eigenaars, fokkers en meutes. De belangrijkste voorouder van de Otterhound is zonder twijfel de nu uitgestorven Southern Hound, die nog tot aan het einde van de negentiende eeuw in Engeland aanwezig is. Men gaat er van uit dat de 'moderne' Otterhound is ontstaan uit kruisingen van de Bloedhond met ruwharige Terriers, Griffons en Harriers. De Otterhound op zijn beurt is één van de voorvaders van de Airedale Terrier, een ras wiens taak vroeger ook letterlijk in het water ligt. De ruwe, waterbestendige, dubbele vacht en de zwemvliezen tussen de tenen bij de Otterhound onderstrepen zijn functie en taak: de jacht op een waterdier, de otter.

OTTER-DOGGES EN -HOUNDS

Nergens ter wereld is de otterjacht zo beoefend en gedocumenteerd als in Engeland. Er zijn tijden waarin deze sport op hetzelfde peil als de herten- en vossenjacht staat. In eerste instantie is de otterjacht bedoeld voor de veiligstelling van voedsel, want vis is een belangrijk deel van het dagelijks menu. Daarnaast is otterleer al vanaf de middeleeuwen een gewaardeerd product.

Er zijn veel documenten en boeken bewaard gebleven over de koop en verkoop van meutes, over het onderhoud en de verzorging van de honden en over jachtrechten; niet in de laatste plaats, omdat Otterhounds veelal in het bezit zijn van lieden die zich het jagen met een meute kunnen veroorloven. In de loop van de eeuwen kantelt het beeld: de otterjacht verandert van een noodzaak in een sport voor de betere standen.

Net zoals bij de vossenjacht, slaan geschiedschrijvers en kynologische auteurs de otterjacht zelden over in hun geschriften, waarin overigens

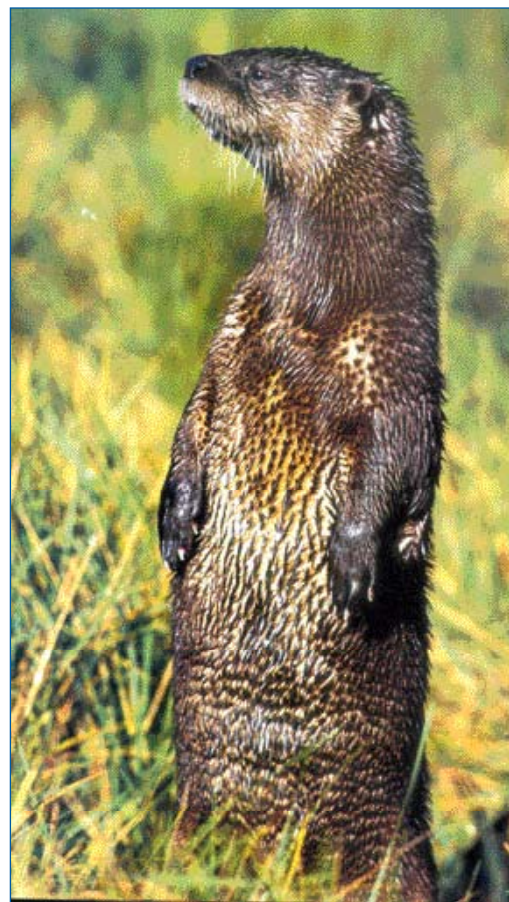

Foto: Wildlifedepartement

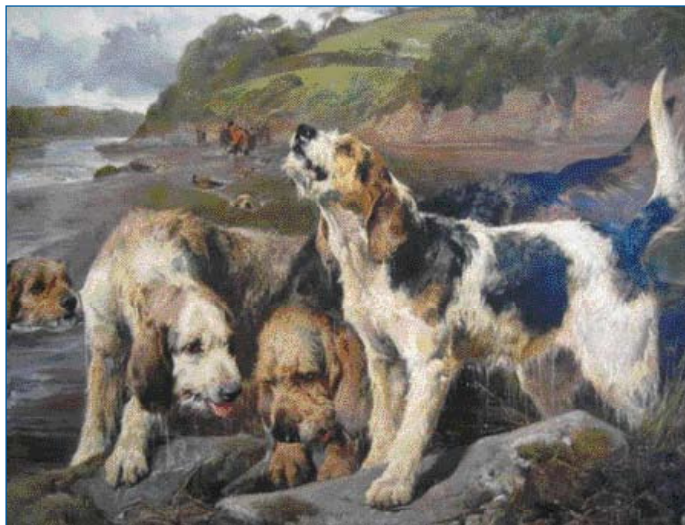
- Een volwassen otter meet tussen de 80 en 140 cm. Het is een geheel aan een leven in en bij het water aangepast zoogdier, hetgeen is te zien aan zijn gestroomlijnde lichaam.

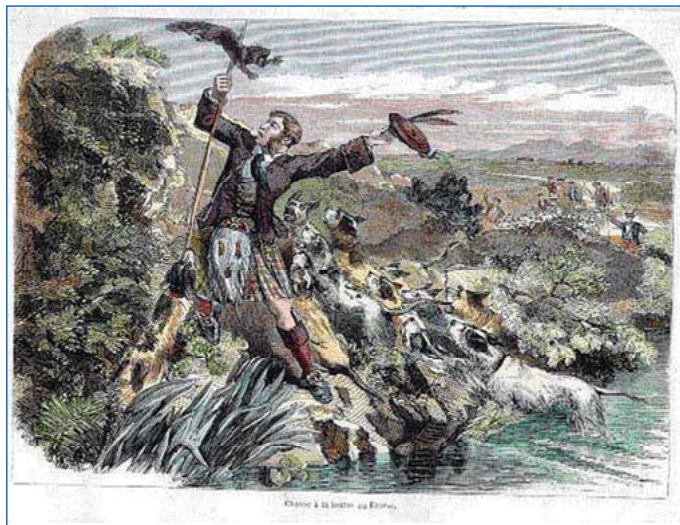
- Prachtige gravure naar een schilderij van George Wright (1850-1942). In dit soort stroompjes en riviertjes vindt de jacht op de otter plaats. Let op de prachtige vachtkleur van de Otterhounds.

- Dit type Hound is al zo oud dat we moeten gissen naar zijn vroegste geschiedenis, die waarschijnlijk in Frankrijk ligt. Dit is 'Charmer' van J.C. Carrick van de befaamde Carlise Otterhounds. (Uit: Hugo Dalziel, *British Dogs*, 1889).

- Afbeelding van John Sargent Noble (1848-1898) van een groep Otterhounds, die zojuist de otter heeft gelokaliseerd en met hun typische stemgeluid ('wonderful music') de jagers waarschuwen.

- De otterjacht in Schotland op een oude Franse prent. De jager heeft het dier op de speer geprikt nadat de honden hem hebben gelokaliseerd en in het nauw hebben gedreven.

eerst over Otter-dogges en pas later over Otterhounds wordt gesproken.

In het befaamde middeleeuwse boek *The Master of Game* wordt de otter beschreven als – common enough – gewoon genoeg – om op grote schaal te bejagen en zo de aantallen laag te houden. Het hoogtepunt van de Engelse otterjacht ligt in de negentiende eeuw; er zijn dan 18 tot 20 packs actief in het hele land. En om een idee te krijgen over de aantallen die worden gedood: de Hawkstone Otterhounds van Geoffrey Hill zijn tussen 1870 en 1890 goed voor 704 dode otters. Deze meute bestaat uit 25 koppels, dus 50 (!) honden. Het best getrainde pack Otterhounds over de periode 1829-1870 behoort toe aan James Lomax van Clayton Hall. In zijn dagboek, gepubliceerd in 1910, beschrijft Lomax de otterjacht tot in detail. Een meer recente autoriteit is Captain John Bell-Irving, de 'Master of the Dumfrieshire Hunt'.

OP KOSTEN VAN DE BEVOLKING

We weten dat de middeleeuwse Engelse koning John I (1166-1216) in juli 1212 een bericht verzendt met als inhoud: 'Wij bevelen u de beno-

digdheden te leveren aan Ralph 'the otter huntsman' en aan Godfrey, zijn knecht, met twee mannen, twee paarden en twaalf Otterhounds, net zolang als zij nodig hebben om in uw gebied otters te vangen.' Met andere woorden, het gebied wordt op koninklijk bevel gezuiverd van wat dan als ongedierte wordt gezien, dat vernietigd moet worden. Ten tijde van koning John is het verboden om op andere wijze dan 'hunting with hounds' otters te vangen. De ge- en verboden gaan nog verder: molenaars worden verplicht hun watermolens stop te zetten tijdens de otterjacht, terwijl ze er ook voor moeten zorgen dat de waterstand op het peil blijft dat de jagers noodzakelijk achten.

Ook koning Edward II (1287-1324) heeft twee 'feeders' voor zijn twaalf Otterhounds in dienst en van koning Henry IV (1367-1413) is zelfs de naam van 'the King's Otter hunter' bekend: William Melbourne. Hoezeer de otterjachten dan tot doel hebben het 'ongedierte' te bestrijden, blijkt ook uit het feit dat in de veertiende eeuw de 'water dogs' van Edward III, de prins van Wales, die in de rivieren van Noord-Wales jagen,

worden gehouden op kosten van de bevolking. En om nog even bij de monarchie te blijven, ook koningin Elizabeth I (1533-1603) bezit een

- Eén van de bekendste afbeeldingen die van de otterjacht is gemaakt, is dit schilderij van Sir Edwin Lanseer (1802-1873). De honden zijn uitzinnig, want de otter is gevangen en hangt machteloos aan de otterspeer. Er zijn bijna twintig Otterhounds afgebeeld, een gebruikelijk aantal in een meute.

- Behalve Otterhounds worden ook terriers gebruikt voor de otterjacht, zoals hier de Border Terrier. Deze foto uit 1923 toont jager William Carruthers met de buit en zijn drie Borders. De foto is overigens in een fotostudio gemaakt.

meute Otterhounds en zij staat te boek als de eerste 'Lady Master of Otter Hounds'.

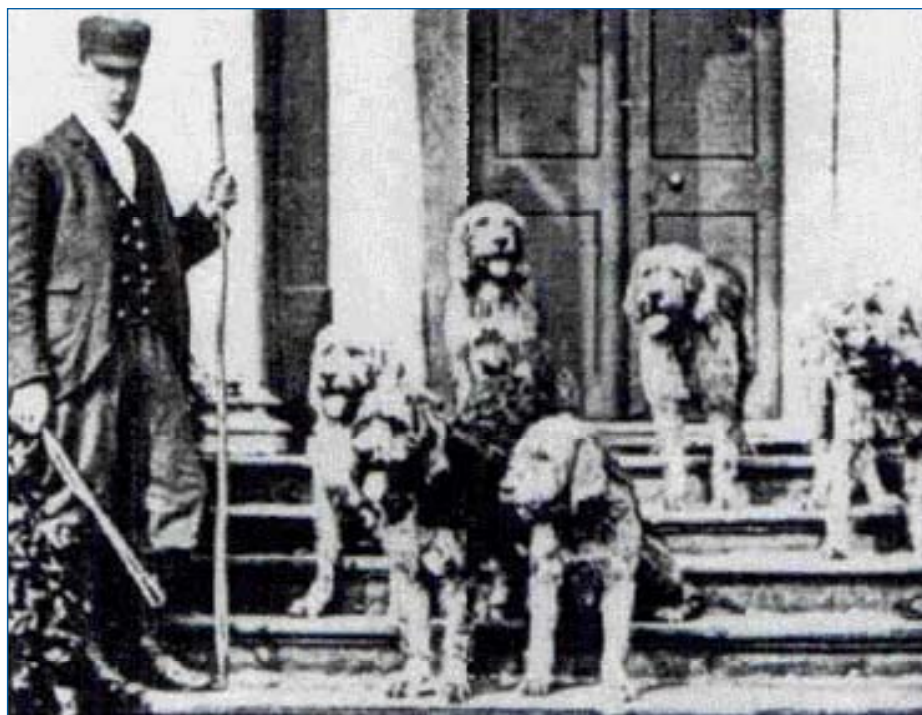
SIMPEL EN DOELTREFFEND

In het beroemde manuscript *Le Livre de la Chasse* van Gaston Phoebus, daterend uit de veertiende eeuw is – ik zou bijna zeggen natuurlijk – een afbeelding van de otterjacht opgenomen. Een kleurige, maar eenvoudige voorstelling van twee jagers langs een stroompje, waarin een otter zwemt. De honden lopen langs de oever en de speren zijn gereed om te worden gebruikt.

Er bestaat een charter – een vergunning – uit de zestiende eeuw, afgegeven aan Thomas Horden, 'Master of the Royal Otterhounds', door koning Henry VIII (1491-1547). Daarin wordt de bevolking gesommeerd om Horden behulpzaam te zijn, indien hij dat vraagt, bij de jacht op otters. We zouden daaruit kunnen concluderen dat Horden daar waar te veel otters zijn,

uitkomst biedt met zijn Otterhounds. In de zestiende eeuw, in Dr. Caius' boek *Englische Dogges*, wordt informatie gegeven over de soort honden die bij de otterjacht worden gebruikt. Caius spreekt over de Bloedhond, die als geen ander de otter bejaagt, zowel op het land als in het water. Caius' collega, Tuberville, schrijft in zijn *Booke of Hunting* (1575), over de jachtmethode bij het jagen op otters. De methode is even simpel als doeltreffend: honden sporen de otters op en de jagers doden hen in het water met een speer, voorzien van drie tanden. Om te vermijden dat de otters naar dieper water ontkomen, worden er ook netten over de breedte uitgezet of gebruikt men vangnetten, waarin de otters door honden en jagers worden gedreven. Volgens het *Jacht-Bedryff* worden ze ook met 'stricken ende klemmen' gevangen en, omdat ze niet tot de 'edele gedierten' worden gerekend, is 'de jacht der selver ijeder een toegelaeten.'

Sir Thomas Cockaine schrijft in 1591 het boek *A Short Treatise of Hunting*, waarin hij ook de otterjacht behandelt. Cockaine gaat er automatisch van uit dat de jagers beschikken over huntsmen: 'Uw huntsman moet 's morgens vroeg, voordat hij eten naar de honden brengt, naar het water om naar nieuwe sporen en voetafdrukken te zoeken. U moet uw honden naar de plaats brengen waar de otter de nacht heeft doorgebracht. Aan beide kanten van de rivier moeten twee mannen met speren lopen als het om een grote rivier gaat. Maar als het om een kleine stroom gaat, dan moet u niet aanvallen, zodat de honden beter worden getraind.' En zo gaat de auteur nog even door met goede adviezen en tips. Heel belangrijk is dat de jager zijn honden in het oog houdt en hun reacties nauwlettend volgt. Niet alleen in Engeland en Nederland, maar ook in Duitsland wordt over de otterjacht geschreven. Kynoloog en kunstenaar Ludwig Beckman schrijft in 1894 heel enthousiast: *Het is prach-*

- Honden uit de Dumfriesshire meute van Captain John Bell-Irving, die uit Bloodhonden, Franse Griffons, ruwharige Welsh Harriers en Otterhounds (en kruisingen daartussen) bestaat. In 1891 telt deze meute 15 koppels.

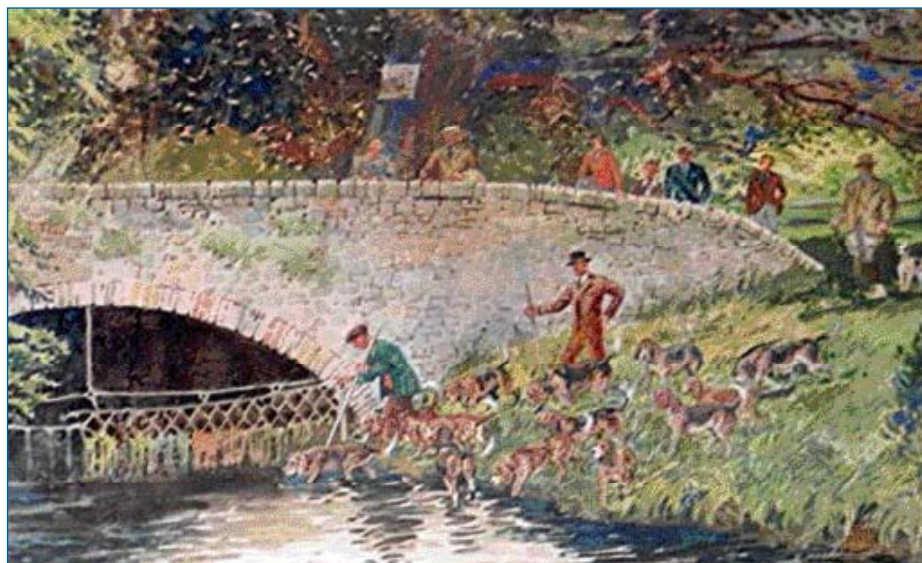
tig om te zien als de hele meute, al blafend, de otter in het water zwemmend achterna zit.

Niet iedereen is enthousiast over deze sport, want schrijft dr. Hans Räber in 1995: *De jachtmethoden in Engeland en op het vasteland waren 'grausam' en 'gnadenlos'.*

RUWHARIGE FRANSE HOUNDS

De otterjacht wordt in geheel Groot-Brittannië beoefend, dat wil zeggen overal waar rivieren en riviertjes zijn. Toch is de sport in eerste instantie niet zo belangrijk dat er meteen een speciaal hondenras voor gefokt wordt. Tot ver na de Renaissance worden diverse typen gebruikt, die onder de noemer 'zij die op de otter jagen' vallen. Het zijn Terriers, Bloedhonden en Griffonachtige. De nu uitgestorven Southern Hound wordt vaak gebruikt, maar ook de voorlopers van de Airedale Terrier, the Waterside of Bingley Terrier, zijn goede otterjagers.

Gervaise Markham schrijft in 1611 dat er een hond is, wit of met zwarte vlekken, die op otters jaagt en die zich op het land net zo thuis voelt als in het water. In *Hunting Directory* (1826) wordt

• In 1978 wordt in Engeland de otterjacht van overheidswege verboden. Dit impressionistische schilderij van Joseph Appleyard (1908-1960) geeft een beeld van de otterjacht in de twintigste eeuw. Onder de brug, in het water, is een net geplaatst, zodat de otters niet kunnen ontsnappen.

bij de otterjacht gesproken over een kruising tussen een Southern Hound en een water spaniel. Helaas vermeldt de auteur niet wanneer deze kruising is gemaakt en om welke spaniel het gaat. De befaamde Rawdon B. Lee schrijft in *Modern Dogs* (1894) dat men veronderstelt dat de Otterhound een kruising is tussen de Welsh Harrier, de Southern Hound en een Terrier. Zelf gelooft hij

meer dat het een oude variëteit van de Bloedhond is.

De middeleeuwse connectie met Frankrijk herhaalt zich onder andere in 1869, als er twee ruwharige Franse Hounds worden aangeschaft, op de tentoonstelling in Islington, door een Master of Otterhounds. Opmerkelijk is tevens dat de Franse graaf Couteulx de Canteleu, kenner en bezitter van Franse Griffons, in 1870 een aantal Chiens de Bresse cadeau doet aan Mr Waldron Hill, die 'Master of Otterhounds' in East Lothian (Schotland) is. Deze honden zijn, aldus kenners, identiek aan Waldron Hill's eigen Otterhounds. De Franse honden bevalen blijkbaar goed, want in 1889 wordt een Franse Griffon Vendéen teef in Engeland gepaard aan een Bloedhond. Het resultaat is 'Boatman', een ruwharige, black and tan hond, die te boek staat als één van de beste Otterhounds in het Dumfrieshire pack en die in de stambomen van alle honden uit deze fokkerij voorkomt.

'TAILING'

De rol van de Otterhound wordt in Engeland steeds groter. Als de speer

• Oude foto van Franse jagers met hun buit en honden na de otterjacht. In Frankrijk is de otter sinds 1972 een beschermd dier.

en de netten in onbruik raken, komt het zogenaamde 'tailing' in de mode. Jagers staan zij aan zij in een rivier en vormen een levende muur. Men probeert de opgesloten otter bij de staart te grijpen en uit het water te slingeren. Helemaal ongevaarlijk is dat niet, want een otter beschikt over een goed gebit met scherpe tanden. De packs die later in Engeland voor de otterjacht worden gebruikt moeten al het werk doen: opsporen, achtervolgen en stellen en eventueel doden. In de kleine en ondiepe riviertjes werken de jagers dan ook nog met de otterspeer. Net als bij de herten- en de vossenjacht zijn er in de loop der eeuwen honderden afbeeldingen van de otterjacht gemaakt, variërend van middeleeuwse voorstellingen, zeventiende eeuwse prenten en negentiende eeuwse schilderijen. Opvallend is dat een aantal ervan een soort heroïsche strijd laat zien tussen otter en honden. Niet verwon-

derlijk, want een volwassen, opgejaagde otter kan een gevaarlijk roofdier zijn. In *The Field Book* (1833) is te lezen hoe otters zich tot het uiterste kunnen verdedigen tijdens de jacht: *In 1796 werden er in Bridgenorth, bij de rivier de Worse, vier otters gedood. Eén hield het drie uur tegenover de honden uit, een andere vier uur. En dat terwijl ze nauwelijks een minuut uit zicht waren.*

PRACHTIGE STEM

Tot 1977 zijn er acht packs met Otterhounds in Engeland actief. In een meute Otterhounds zitten meestal ook een paar Foxhounds, die overigens in de loop van de geschiedenis steeds zijn gekruist met Otterhounds om de snelheid te bevorderen. Kenners menen dat Otterhounds beter reageren op een koud spoor dan andere honden, maar wat hen nog geliefder maakt is de prachtige stem, die vooral tijdens de jacht wordt gehoord; in Engeland omschreven als 'wonderful music'. Zonder twijfel is, in de afgelopen zes-

• Otterspoor in het zand; de jager herkent het meteen en de honden pakken de geur op.

tig jaar, het 'Carlisle Pack' Otterhounds het beste pack in Groot-Brittannië. Eigenaar Mr J.C. Carrick werkt niet alleen met zijn meute, maar brengt de honden ook uit op tentoonstellingen en hij traint hen tot in perfectie. Als in 1978 ook in Engeland het verbod op de otterjacht van kracht wordt, is dat niet te danken aan de tegenstanders van de jacht, maar aan de snelle achteruitgang van de otterstand, veroorzaakt door vervuilde rivieren, andere visserijmethoden en het verkeer. Direct na dit verbod worden er pogingen gedaan om de Otterhound te redden van de ondergang; het is vooral de Master van de 'Kendall and District' meute geweest die zich daarvoor inzet. Nu echt jagen niet meer is toegestaan, moet men ander werk voor de Otterhound zoeken en dat wordt onder andere gevonden in clean boot (het volgen van een menselijk voetspoor), zweetwerk (speuren naar gewond of dood wild) of de behendigheid. De Otterhound – toch een prachtige verschijning – is nooit doorgedrongen tot de lijst van populaire rashonden; integendeel. Op dit moment staat de Otterhound in Engeland op de lijst van 'vulnerable breeds' – kwetsbare rassen. Net als de buit, de otter, is nu ook de jager een bedreigde diersoort geworden... <

• De Duitse kynoloog Ludwig Beckmann (1822-1902) tekent aan het eind van de negentiende eeuw dit beeld van de otterjacht. De jagers, gewapend met een drietand staan klaar om de otter te vangen. Eén hond heeft beet, maar de otter verweert zich met hand en tand.